

Novákovi v Kostelní Radouni a Kalašovi v Jarošově nad Nežárkou

Od Jindřichova Hradce na sever skoro v rovné čáře za sebou leží pět vesnic Radouní: Radouňka či Malá Radouň, související téměř s městem, Německá Radouň (Wenkerschlag), Kostelní Radouň, Okrouhlá Radouň a nejsevernější Horní Radouň. Prostřední z nich - Kostelní, či též dříve Česká Radouň zvaná, jak už jméno prozrazuje nad ostatní vyniká kostelem, jenž existoval tu už ve 14. století. Snad počátky Kostelní Radouně aspoň nějak souvisely i s kolonizačními templáři či křižovníky na Hradecku, čemuž by nasvědčovalo, že roku 1359 byl zde člen řádu německých rytířů plebánem. Jistě však tehdy, alespoň dočasně, i Kostelní Radouň patřila k panství pánů z Hradce. Když r. 1354 byla uzavřena dílčí smlouva mezi bratry Jindřichem I. a Oldřichem z Hradce, Kostelní Radouň se sousedním Lodhřovem, Radouňka a Drahýška připadly Jindřichovi. Později stala se Kostelní Radouň podle Sedláčka (Hrady ... IV., s. 174 - 176) součástí panství kamenického a patřila Leskovcům. Roku 1549 dílčí cedulí z 26. července připadla Janu z Leskovce, platy ze vsi náležely k záduší fary, a sňatkem přešla na Zikmunda Matěje Vencelíka z Vrchovišť, horlivého utrakvistu. Pro jeho účast na stavovském povstání propadlo panství konfiskaci a Radouň s ostatními koupil 27. ledna 1623 Jindřich Paradis z Eshade.

Před Bílou horou fara v Kostelní Radouni bývala vždy spravována knězem pod obojí a stávala se nejen střediskem utrakvistů v okolí, ale i útočištěm nekatolíků z Jindřichova Hradce. Např. ještě v roce 1618 byla se svolením pána Vencelíka na hřbitově v Kostelní Radouni pohřbena žena vynikajícího hradeckého předáka nekatolíků Jana Čecha z Kozmačova, když jesuité odepřeli její uložení do hrobky u sv. Trojice v Jindřichově Hradci, protože se před smrtí nevyzpovídala. Po defenestraci kazatel z Kostelní Radouně dokonce uváděl evangelického faráře Steidelmayera Purbachia do Hradce. Po nastoupení Paradisů a vypuzení nekatolíků byl radouňský kostel přidělen jako filiální k faře v Kamenici a teprve r. 1678 byla fara obnovena. Kostelní Radouň při novém dělení dědictví připadla 14. září 1641 Bartoloměji de la Saga a Paradis pak ke své kamenické části r. 1649 přikoupil od Jana Kunráta z Vrchovišť i panství Včelnické. Při dalším bratrském dělení Kostelní Radouň r. 1672 připojena byla ke Včelnici a s tímto panstvím K. Radouň změnila vrchnost ještě několikrát, než ji r. 1831 koupil majitel kamenického zámku, rod svob. pánů z Geymüllerů, za jehož vlády dočkali se i obyvatelé Radouně osvobození z poddanství. Patřila pak k politickému okresu jindřichohradeckému až do 1. listopadu 1940, kdy byla připojena k okresu Kamenice nad Lipou.

Kostelní Radouň, ležící 8 km severně od Hradce a 4,5 km západně od Nového Etynku, podle staré gruntovní knihy z r. 1590 sestávala z 23 statků a dvou chalup. Roku 1777 zjištěno tu 42 stavení a pak počet jich dále přibýval, ač nebylo tu vhodné půdy pro nová hospodářství.* Tak v 19. století vzrůstal počet bezzemků, jež zčásti nová Kostelní Radouň vysílala jako dělníky na sezonní práci. Dnes (1940) má 93 čísel a podle posl. sčítání 519 obyvatel. Vcházeli cizinec po dolní cestě do Kostelní Radouně směrem od Okrouhlé, hned při vstupu do vesnice po levé straně upoutá jeho pozornost první rozlehlý statek na vršku, označený dnes číslem popisným 44. To je statek, v němž již přes 300 let hospodaří Novákové a kde stála i kolébka šesti předků českého skladatele Mistra Vítězslava Nováka.

Dnešní statek číslo 44 kryje se se starým gruntem č. 13, třebas nestojí na původním místě. Zván byl od pradávna gruntem Jana Krejčího, **roku 1637 však přiřazen se na něj Jan Novák** a od té doby Novákové vládnu touto půdou až dodnes již v deváté generaci. Po Janu Novákovi hospodářství přejal **Urban Novák**. Za jeho dědice **Víta Nováka**, narozeného asi roku 1667, podle zápisu v pozemkové knize obdělávali Novákové za časů první visitace 13 strychů polí špatné jakosti, 3 strychy měli ladem a 4 byly pusté; ležely „za humny“, „za vrškem“ a třetí díl je označen jako „prostřední“. Z luk ležících „pod hrází“, „u vršku“ a „paloučku“ sklízely se tři vozy sena a otavy. Podle visitačního protokolu z roku 1725 je udána výměra polností dle rozlohy 39 strychů 2 věrtele pražské míry, podle výsevu 29 strychů 2 věrtele, z toho za pole druhé jakosti označeny jen 3 strychy, ostatní za půdu třetí jakosti. Ladem leží 5 a pustých je též 5 strychů. Z luk svážejí se 2 vozy čtyřsprežní a půl dvousprežního sena a půl dvousprežního vozu otavy. Vít Novák, jenž zemřel v 82 letech r. 1749, měl s chotí Magdalenou dne 5. března 1710 syna Josefa. **Josef Novák** se oženil s Alžbětou Beranovou z Horní Radouně a jim narodil se 11. prosince 1753 syn **Tomáš Novák** (praděd komponisty Vítězslava Nováka). Jeho ženou stala se Anna Samcová ze sousedního Lovětína a dědicem gruntu syn **Šimon Novák**, jenž žil od 21. října 1790 do 29. března 1856.

Dne 20. února 1814 oddán byl Šimon Novák, děd skladatele Vítězslava Nováka, v kostele v Jarošově s Alžbětou Kalašovou a toto manželství bylo požehnáno devíti dětmi. Byli to Josef *16. 3. 1815, † 15. 2. 1816, Marie narozená 7. srpna 1817 - provdána za Machače v Rosičce, Josefa narozená 19. března 1820 - provdána nejprve za Chytru v Okrouhlé Radouni a pak za Daňhela v Litkovicích u Počátek. Následoval František zemřelý v den narození 17. 12. 1823, Šimon *22. 10. 1824, † 20. 2. 1825, Matěj *18. 1. 1826 - dědic Novákovského gruntu, Kateřina narozená 15. října 1828 a provdaná za Juna ve Štítné a konečně nejmladší **Jakub Novák** *16. 7. 1831 - budoucí lékař a otec Vítězslavův. Novákové v Kostelní Radouni těšili se jako starý rod vždy vážnosti a zastávali i úřad rychtářský, jenž původně snad býval spojen se sousedním gruntem č. 14, zvaným Jana Rychtáře.

Hospodářem na rodovém gruntu Šimona Nováka stal se roku 1847 ještě za života otcova jeho syn **Matěj Novák** (*1826), na něhož jeho synovec Vítězslav živě se pamatuje, když jej v Kostelní Radouni navštěvoval. V jeho vzpomínkách** zije „... jako takový venkovský rozumec s neobyčejně krásnou kozinovskou hlavou, ohole-

nou tváří, oduševnělým pohledem“. Byl to sedlák velmi pokrokový i ve svém hospodářství, všeobecně vážený a proto i mnohými funkcemi obtížený. Jediný ve vsi odebíral prý noviny a jako starosta naučil se sám psát latinkou místo švabachem. Matěj Novák oženil se s Marií Šírovou a měli tři děti: Matěje, Julia a Josefa. Matěj stal se učitelem v Božejově a Josef (12. 3. 1863 - 27. 8. 1902) zdědil opět Novákův grunt. Po jeho smrti byl připsán r. 1903 na vdovu Johannu Novákovou rozenou Holoubkovou. Roku 1923 ujal se však již hospodaření na něm opět syn Josef Novák (narozený 14. srpna 1895) se svojí ženou Žofíí, kteří vzdělávají dále půdu posvěcenou prací a potem již devíti generací Nováků.

Z Jindřichohradecka pochází také Kalašové - rod babičky Vítězslava Nováka se strany otce (tj. matky MUDr. Jakuba Nováka) a to ze statku čp. 8 ve vsi Jarošově nad Nežárkou, 6 km po silnici vzdálené na severovýchod od Jindřichova Hradce a ve vzdušné čáře asi 6 km na jihovýchod od Kostelní Radouň.

Podle nejstaršího slavatovského urbáře hradeckého panství z r. 1654, uloženého v černínském archivu v J. Hradci spolu s ostatními poddanskými knihami, toho roku na gruntě (později čp. 8) zvaném od pradávna Feytarovým, hospodařil Jíra Feytarů. Podle berní ruly z r. 1654 měl 30 strychů rolí, z toho 10 osívaných na zimu a 10 na jaře, choval 4 koně, 4 voly, 2 jalové kusy dobytka a 4 svině. Z toho platil pololetních úroků 36 grošů 4 denáry na hotovosti a 7 měr ovsu, 3 mázličky a 6 korbělů máku a 3 a půl slepice in natura. V revisním protokolu r. 1668 je už uveden jiný majitel: Jiří Blažek, majetek pak zůstává téměř stejný. Podle fassé z roku 1674 má 28 strychů rolí (7 na zimní, 7 na jarní osev a 7 ladem), jednu louku, les pod 1 strych, má dva vlastní a dva najaté potahy, 3 krávy, 3 jalovice a 1 svině. Nový majitel Jiřík Blažek podle soupisu poddaných měl roku 1688 dcery Marii, Dorotu a Annu. Roku 1719 je majitelem statku po Jiřím Blažkovi Martin Blažek. Majetek vzrostl za tu dobu o 2 zahrady a rybník pro násadu. Martin Blažek měl dcery Zuzanu a Barboru, narozenou asi r. 1718.

Barbora Blažková po smrti otcově zdědila grunt, na nějž se k ní přiřazen před rokem 1743 **Matouš Kalaš**. Lze si to domyslet dle soupisu poddaných z roku 1756, kdy jako majitel starého gruntu Feytarova je uveden Matouš Kalaš, 47 letý, jeho choť je Barbora, 38 letá a mají syna Vojtěcha a dcery Evu a Rosalii. Jejich syn Vojtěch narodil se podle farní matriky dne 8. dubna 1743 a zanesen je jako „... syn Matěje Kašpara vulgo Kallas vel Blažek“. Obojího jména, Kalašova i Blažkova, pak se užívalo v Jarošově pro grunt č. 8. Sousedem gruntu č. 8, tedy na gruntě č. 7 v roce 1756 byl Matěj Fencl, otec Melichara Fencle. Tento Melichar Fencl, narozený asi 1741, je veden v letech 1760 - 1774 jako hospodář na gruntě Kalašově. Už roku 1768 se však vedle jeho rodiny (Melichar Fencl, chť Barbora - o 10 let starší - a od 1761 syn Kašpar) objevuje se jako obyvatel statku č. 8 i **Vojtěch Kalaš** se ženou Helenou, přičemž je u něj označení „příští hospodář“. Je pravděpodobné, že když majitel statku Matouš Kalaš 12. ledna 1758 zemřel a jeho syn Vojtěch byl nezletilý, že soused Fencl ujal se hospodaření na statku místo něho, zatímco vdova se znovu provdala. Aspoň v seznamu sirotků z roku 1761 je Vojtěch mezi jarošovskými sirotky uveden se svými sourozenci - sirotky po Matěji Kalašovi s poznámkou „u nevlastního otce“. Roku 1768 se patrně pětadvacetiletý dědic statku Vojtěch Kalaš oženil a žil ještě šest let s Fenclovými společně. Až v seznamu poddaných z r. 1774 je označení Vojtěcha Kalaše jako příštího hospodáře už tužkou přeškrtnuto a přeměněno na „nynější hospodář“. Melichar Fencl se svou rodinou uvádí se pak ještě v letech 1775 - 1786 jako vedlejší obyvatel gruntu a v roce 1775 bydlí zde ještě 32 letá vdova Marie z Okrouhlé Radouň. Protože z této vsi pocházela nevěsta stávajícího hospodáře Vojtěcha Kalaše jménem Helena, rozená Tomasová, snad byla tato Marie její sestra.

Manželství Vojtěcha a Heleny Kalašových bylo požehnáno mnoha dětmi. Pokud lze zjistit, byly to Růžena, Marie (1776), Anežka (1781), Vavřinec (1782), Terezie, Vojtěch (1784), Kateřina (1786, zemřela v témže roce), Ondřej (1787, zemřel též do roka), Antonín (1790) a Alžběta. Tato snad už poslední dcera **Alžběta Kalašová**, narozená 8. listopadu 1791, byla oddána v kostele Jarošovském dne 20. února 1814 se Šimonem Novákem z Kostelní Radouň a je babičkou *** našeho Mistra Vítězslava Nováka. Vojtěch Kalaš, praděd skladatelův, zemřel v Jarošově 28. listopadu 1810, prababička Helena Kalašová zesnula již 12. února 1794. *** Rodový statek čp. 8 po nich zdědil syn Vavřinec Kalaš, jenž měl se ženou Terezou děti: Františka, Josefa, Terezii, Marii, Antonii, Tomáše a Vojtěcha. Z nich přejal hospodářství Josef (nar. 1813), jenž měl za ženu Marii Mičkovou ze Žďára. Když zemřel r. 1866 bezdětek, v dražbě koupil jeho dědictví otec vdovin Mička pro druhou nevlastní dceru Antonii a s tou se pak na grunt čp. 8 přiřazen Jan Koranda. Jeho rod hospodaří tu od roku 1869 dodnes.

Z jubilejní publikace Dr. Jana Muka „Rod a mládí Vítězslava Nováka“. Jindřichův Hradec 1940.

* Dr. E. Janoušek: Živá minulost na vsi. Ohlas od Nežárky, 1940, č. 29.

** R. Veselý: Vítězslav Novák - obraz jeho života a vývoje jeho umění.
In: Sborník „V. Novák“, vyd. prof. A. Srba v Praze 1932.

*** Označování rodiny Kalašovy též „po chalupě“ Blažkovou zavinito několik nepřesností ve správném uvádění jména babičky Vítězslava Nováka. Na jeho křestním listu je uvedena jako Alžběta roz. Kalašová, v matrikách Kostelní Radouň je však zapsána jako Alžběta roz. Blažková vulgo Kalašová, dcera Vojtěcha Blažka v Jarošově. Také R. Veselý v citovaném Novákově životopisu zná jako jeho babičku Alžbětu Blažkovou. Matriční zápis sňatku MUDr. J. Nováka v Novém Etyнку (II., č. 10, s. 187) má správné příjmení Kalašová. Nový Etynek = Nová Včelnice, pozn. red.

